

of educational space of the higher educational institution on the teacher-beginner by the advanced training system and by the communication strengthening between science and teaching; outlines the tasks of the advanced training system for teachers, graduates of higher educational institutions of non-pedagogical profile; emphasizes the need for the practical realization relations of the scientific research and teaching at all levels of education. The emphasis is made on the modeling of educational environment and educational space, which contribute, firstly, to the individuality preservation of the specialist of a certain profile; secondly, to make changes in professional-pedagogical training in a higher educational institution of a non-pedagogical profile adequate to the objective needs of society; thirdly, to train the applicants of higher education on the advanced achievements of science not only of a specific educational institution, but also of pedagogical science, without losing traditions, by the education of its «own» teacher.

Key words: future higher school teachers, educational environment, educational space.

УДК 371.1:37

Козловський Ю. М., Дольнікова Л. В.*

ІНТЕГРАЦІЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА АКТОРСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ

У статті наведено огляд сутності питання застосування педагогічної майстерності як елемента акторської майстерності, обґрунтовано необхідність інтеграції педагогічної та акторської майстерності як засобу системного підходу у формуванні педагогічних здатностей. Наведено сутність і обґрунтування формування нової, складної системи отриманих здатностей за допомогою інтеграції змісту театральної педагогіки й педагогічної майстерності у процесі професійно-практичної підготовки аспірантів, в основу якої покладено ідеї тематичної інтеграції, описано засоби реалізації формування у студентів педагогічної техніки під час проведення практичних та індивідуальних занять.

Ключові слова: педагогічна майстерність, акторська майстерність, тематична інтеграція, засоби формування педагогічної техніки.

У сучасному інформаційному просторі роль педагога залишається актуальною і, наш погляд, вирішальною, оскільки має завданням формувати особистість через відкриття, а не репродукцію, відповідати за свій вплив і відчувати моральне задоволення від розвитку тих, кого навчають. Зреалізувати це можна через педагогічну компетентність, педагогічну техніку й педагогічні здібності. Учені-теоретики і практики прийшли до висновку, що для успішного оволодіння педагогічною майстерністю потрібна велика праця й навіть талант, в основі яких має бути гуманістична спрямованість педагога і його постійна праця над собою. Тому питання, як слід працювати сучасному педагогові, щоб досягти бажаного позитивного результату з урахуванням змін у запитях тих, хто навчається, і завдань, що стоять перед педагогом і зазначені в цілях і змісті навчання, є актуальними, спираються на класичний та сучасний досвід педагогічної науки. Робота з сучасним студентством у вищому навчальному закладі має свої особливості з урахуванням можливостей студента обирати й засвоювати інформацію самостійно з різних джерел, а отже, у багатьох складається враження і формується позиція, що можна вчитися і без педагога. Проте роль педагога й наставника є визначальною щодо реалізації діяльнісного компонента педагогічного процесу, і для розв'язання цієї суперечності важливим чинником є володіння педагогічною майстерністю, яка значним чином базується на акторській майстерності, що й зумовило вибір теми нашого дослідження.

Досвід роботи педагогів-новаторів підтверджує думку про те, що навчально-виховний процес потребує впровадження елементів театральної педагогіки

*© Козловський Ю. М., Дольнікова Л. В.

як інноваційної освітньої технології, оскільки педагогіка – не наука, а, як наголошував К. Ушинський, – мистецтво, найбільше, найскладніше, найвище та найнеобхідніше з усіх мистецтв [17, с. 202]. І в цьому контексті на основі аналізу наукових досліджень можемо зазначити, що для успішного й ефективного протікання педагогічного процесу важливим є використання елементів театральної педагогіки, яке сприяє розвитку творчих здібностей, формуванню ініціативності, вмінню самостійно вирішувати проблеми.

Питання театральної педагогіки завжди були в центрі педагогічних досліджень і мають глибокі історичні й соціальні корені: Аристотель, Квінтіліан, Платон, Сократ, Цицерон, Я. А. Коменський, С. Полоцький та інші трактували й використовували у своїй діяльності елементи театральної педагогіки. Театралізацію, як яскраву, образну, емоційну форму в навчанні і вихованні студентів, практикували Ф. Прокопович, Г. Сковорода, Я. Корчак, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші педагоги. Вони розглядали педагогічну майстерність як театральне мистецтво, як засіб удосконалення творчого потенціалу вчителя, його педагогічної майстерності та гармонійного особистісного розвитку, що суттєво визначає ефективність учіння й викладання. Це питання є так само актуальним і сьогодні та досліджується вченими в різних напрямках:

- у напрямку психолого-педагогічних проблем становлення майбутніх учителів (Є. Барбіна, І. Зязюн, Н. Тарасевич, Р. Хмелюк та ін.);
- у напрямку формування професійних умінь (М. Барахтян, Л. Спірін);
- у напрямку культури й акторської майстерності спілкування (В. Кан-Калик, О. Леонтьєв);
- у напрямку оволодіння культурою мовлення (А. Капська, Р. Короткова);
- у напрямку театральної педагогіки (В. Абрамян, П. Галахова, О. Лавріненко, Г. Переухенко);
- у напрямку формування педагогічної техніки й технології, логіко-емоційної виразності читання (І. Дмитрик, Г. Олійник та ін.).

Означені науковці одноставні в тому, що використання театральної педагогіки допомагає розвивати інтелектуальну й емоційно-вольову сфери, формувати морально-ціннісні засади, сприяє фізичному вдосконаленню, підвищенню мовленнєвого рівня того, хто навчається, сприяє результативності процесу навчання.

Цілі статті полягають в обґрунтуванні доцільності інтеграції елементів педагогічної та акторської майстерності на засадах театральної педагогіки в процесі підготовки докторів філософії.

Маючи багато спільного з іншими видами творчості, педагогічна є своєрідною, пов'язаною як із характером процесу, так і з його результатом – сформованою особистістю. Педагогічна творчість обмежена в часі, і досить часто викладач не має можливості передбачити все наперед, оскільки йому необхідно швидко вибирати правильне рішення, часто без достатньої логічної обґрунтованості, покладаючись на інтуїцію і на акторські здібності. Однак правильність інтуїтивно вибраного рішення значною мірою залежить від досвіду викладача, його знань, умінь, педагогічної майстерності й творчого підходу до професійної діяльності, уміння вільно застосовувати відомі дидактичні засоби в нових стандартних і нестандартних ситуаціях, здатності оптимально вирішити ситуацію іншим шляхом, відмінним від уже відомих, здатності до імпровізації як виявлення акторської майстерності.

Театральна педагогіка, як ефективний компонент освітньо-виховної дидактики, досліджуючи специфіку театру через сценічну дію, фізичну і психічну змістовність акторської творчості, є дуже близькою до педагогічної практики. Основоположником театральної педагогіки як науки вважають К. Станіславського, ідеї якого є визнаними серед світових і вітчизняних педагогів, які у своїй практичній діяльності керуються рекомендаціями зробити важке звичним, а звичне – легким і приємним. Питання розроблення і трактування проблеми застосування засобів театральної майстерності в навчанні та вихованні молоді дає підстави стверджувати, що:

– використання сценічних прийомів театрального мистецтва у процесі предметного навчання є значущим і важливим у творчому розвитку особистості, підвищує ефективність педагогічної дії;

– використання засобів акторського мистецтва має системний дозований характер.

Займаючись творчою діяльністю, створюючи нове, педагог насамперед звертається до імпровізації, сутність якої полягає в швидкому і гнучкому реагуванні на нові педагогічні завдання. Він розв'язує педагогічні завдання на основі мінливих педагогічних ситуацій, у багатьох ситуаціях викладачеві доводиться діяти не за планом чи педагогічним протоколом, а вибирати рішення на основі особистих знань і цінностей, використовувати всю свою акторську майстерність, здібності. Тому справжній педагог має бути в постійному творчому потягу до оптимізації як професійного так і особистісного потенціалу, оскільки педагогічна майстерність – це своєрідний мікс особистої культури, знань і світогляду педагога, його всебічної теоретичної підготовки з досконалим володінням прийомами навчання і виховання, педагогічною технікою.

Проведений нами аналіз літературних джерел дає підстави виокремити ознаки педагогічної майстерності в контексті театральної педагогіки: педагог має бути майстром педагогічної справи, що означає мати вихідну позицію, яка є гуманістично спрямованою; педагог – це яскрава особистість, професіонал, мудра, чуйна, доброзичлива і принципова людина; педагог – це першодослідник теоретичних рекомендацій, якому вірить аудиторія і який може переконливо довести або спростувати ту чи іншу інформацію – навчальну наукову, соціальну.

Першим поняття «майстерність вихователя» і «педагогічна техніка» ввів А. Макаренко у статті «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду»: «Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом... але це спеціальність, якій треба вчити, як треба вчити лікаря його майстерності, як треба вчити музиканта» [11, с. 239].

В. Сухомлинський продовжив розвиток теорії про педагогічну майстерність. У його працях «Сто порад вчителю», «Пависька середня школа», «Як виховати справжню людину», «Розмова з молодим директором школи» та багатьох інших значна увага приділяється творчості вчителя в становленні справжньої людини, громадянина, патріота Батьківщини. «Ми маємо справу з найскладнішим, неоцінним, найдорожчим, що є в житті, – з людиною. Від нас, від нашого вміння, майстерності, мистецтва, мудрості залежить її громадянське й інтелектуальне наповнення, її місце й роль у житті, її щастя» [15, с. 442]. У праці «Розмова з молодим директором школи» вчений зазначає, що сутністю педагогічної творчості є думка, ідея, пов'язана з тисячами повсякденних явищ, а педагогічну ідею великий педагог порівнює з повітрям, у якому плывуть крила педагогічної майстерності» [16, с. 421].

Отже, педагогічну діяльність здавна кваліфікують як творчу. Як у роботах класиків, так і в дослідженнях сучасних учених досліджується проблема підготовки викладача творчого, що має яскраву індивідуальність, здатного до безперервного самовиховання й самоосвіти через володіння педагогічною майстерністю. Проведений нами аналіз трактування педагогічної майстерності дає підстави розглядати це поняття як складну систему, основними елементами якої є особиста культура педагога, його знання і світогляд, усебічна теоретична підготовка з удосконаленням оволодіння педагогічною технікою і технологією та використання досвіду педагогів-новаторів. Разом із тим ми погоджуємося з дослідниками, які вважають, що педагогічна майстерність – це вид діяльності, який суттєво базується на внутрішній сфері педагога, а саме на його бажанні стати майстром педагогічної справи, переконанні в тому, що педагогічна майстерність забезпечує не лише високу результативність педагогічного процесу, а й почуття задоволення від нього, утвердження себе як фахівця, творчого й самобутнього.

Нами проведено опитування 146 студентів і аспірантів, які слухали курс «Педагогічної майстерності» в НУ «Львівська політехніка» щодо визначення основних характеристик сучасного викладача в контексті педагогічної майстерності. На перше

місце всі респонденти поставили професіоналізм, на друге – моральність і комунікабельність. Артистизм і розвиненість естетичних почуттів респонденти поставили на третю позицію. Як бачимо, у процесі педагогічної діяльності головні й додаткові чинники інтегруються в єдину систему педагогічної майстерності педагога, що функціонує як його індивідуальний стиль. Кожний хороший педагог є унікальною й своєрідною особистістю, про що зазначали всі респонденти у своїх есе про роль педагога у становленні їх як особистості.

Саме на основі результатів опитування респондентів ми змогли сформувати зміст лекційного матеріалу для аспірантів під час вивчення ними курсу «Педагогічна майстерність», спираючись на інтегративний підхід до формування змісту лекції. Порівняння наукових підходів А. Макаренка і К. Станіславського переконливо формує в аспірантів поняття педагогічної майстерності як елемента театральної педагогіки. Означені дослідники виділили основні принципи, орієнтуючись на які, педагог може дійти верхніх щаблів педагогічної майстерності. У дидактиці сучасної вищої школи творчо розвивається позначений підхід, учені виділяють нові принципи продуктивного впливу педагога-майстра як системотворчі чинники технології організації педагогічного процесу – принципи рефлексивності, ефективності педагогічного впливу, результативності, особистісної зорієнтованості, гармонійності, імперативності.

Таким чином, педагогічна діяльність, організована і реалізована на таких принципах, – це творчий процес, що характеризується *новизною і перетвореннями, що виявляються через артистичність педагога*. Між професіями педагога, режисера й актора багато спільного. Їх об'єднують спільні цілі, засоби (слово), умови праці тощо. І ті, й інші працюють з людьми, навчають і виховують, робота в них творча. Театр і педагогічна діяльність мають на меті вплив людини на людину і за змістом є комунікативними творчими процесами.

Викладачеві як творчій особистості важливо знати закони і принципи театального мистецтва, зокрема систему К. Станіславського – актора, режисера, педагога, реформатора сценічного мистецтва, який першим створив педагогічну систему акторського мистецтва. Його система глибоко розкриває сутність творчого процесу, в якому однаковою мірою беруть участь усі духовні та фізичні елементи людської природи. Тому ця школа має великий авторитет і в системі підготовки викладачів, допомагаючи навчитися інтегрувати в навчальному процесі інтелектуальне й емоційне, управляти такими важливими аспектами педагогічної творчості, як творче самопочуття, подолання бар'єра публічності. Ця методика допомагає розвивати мажорні, імпровізаційні здібності, фантазію, увагу, інтуїцію та інші моменти.

К. Станіславський назвав талантом «щасливу комбінацію багатьох творчих здібностей людини у поєднанні з творчою волею» [13, с. 456]. До творчих здібностей актора театральний педагог-реформатор відносив спостережливість, вразливість, афективну пам'ять, темперамент, фантазію, уяву, внутрішній та зовнішній вплив, перевтілення, смак, розум, відчуття внутрішнього та зовнішнього ритму і темпу, музичність, щирість, безпосередність, володіння собою, винахідливість, сценічність.

Великий режисер наголошував, що головне в кар'єрі артиста – це передусім розкриття свого серця для найширшого сприйняття життя. Ті ж слова можемо застосувати і до професії педагога. Вони червоною ниткою проходять й у творах В. Сухомлинського. Що може викладач запозичити із системи К. Станіславського? Система спрямована на розвиток особистості актора. Режисер хотів бачити актора вольовою людиною, розвинутою інтелектуально та емоційно, з яскраво вираженими цільовими установками. Усі ці якості є пріоритетними і для викладача. Заслуга К. Станіславського в тому, що він створив систему навчання акторів за формуванням внутрішнього творчого самопочуття, яке є обов'язковою умовою акторської майстерності. Акторській майстерності, – уважав К. Станіславський, – можна навчити через психотехніку. Можна навчити і педагогічній майстерності людину, яка не має

протипоказань до педагогічної діяльності, але має бажання стати хорошим педагогом. Театральний реформатор виділяв три складові творчого самопочуття актора [13]:

- тілесна свобода;
- повна зосередженість усієї духовної та фізичної природи;
- почуття правди і магічне «якщо б».

І. Зязюн у свою чергу виділяє такі елементи творчого самопочуття викладача [5, с. 284]:

– зосередженість викладача на головному завданні заняття, над його пізнавальним і виховним задумом;

– спрямування викладача на «надзавдання», тобто на кінцеву мету виховного навчання, яку викладач ставить, проектуючи розвиток своїх студентів, чим піднімає викладача над масою окремих занять, навчальних фактів, дозволяє розуміти їх з точки зору перспективи і тому більш тонко, розумно здійснювати їх;

– бачення викладачем усіх студентів і кожного окремо, так би мовити «зсередини», що дає можливість викладачеві спостерігати за розумовими операціями студентів і за необхідності варіювати пояснення, уповільнювати або прискорювати його темп, повертатися назад, повторювати хід міркувань, додавати ті штрихи й деталі, які диктуються педагогічною доцільністю. Постійно вивчаючи особливості сприйняття студентами навчальної та виховної інформації, можна навчитися отримувати достатню інформацію при одному погляді на студентів;

– здатність контролювати себе, проводити самоаналіз, що дисциплінує розум і почуття, підсилює бадьоре, творче самопочуття як у глобальних педагогічних проблемах заняття, так і в буденних ситуаціях. Один із видів психологічних вправ, що забезпечує свіжість почуттів, – використання «передбачуваної обставини», як казав К. Станіславський – магічного «якщо б». «Якщо б» створює внутрішній духовний рух, який органічно з'являється в зовнішньому вигляді викладача, у його міміці, жестах, погляді, у прихильності до студентів.

Як бачимо, театральна й педагогічна діяльність, будучи близькими за змістовою (комунікативною) та інструментальною (особистість творця та його психофізична природа як інструмент впливу) ознаками, мають низку спільних процесуальних характеристик, до яких можна віднести такі:

– процес театральної та педагогічної творчості реалізується в обстановці публічного виступу, безпосередньо в присутності групи людей, які є активними учасниками цього процесу;

– театральна і педагогічна діяльність через свою специфіку робить об'єкт свого впливу одночасно і суб'єктом творчості, співтворцем, без активної участі якого сам творчий акт неможливий;

– в основі акторської і педагогічної творчості, на відміну від багатьох інших видів діяльності, лежить творчість у відведеній для цього певний час, що вимагає від творця (викладача) оперативності в управлінні своїм психічним станом і миттєвості виклику творчого самопочуття;

– у театральній і педагогічній творчості ми маємо справу не з остаточним завершеним процесом;

– результати цих видів творчості динамічні, розвиваються, змінюються, тобто становлять собою завжди не тільки підсумок творчості, але й одночасно процес, який не стоїть на місці;

– театральна й педагогічна творчість відзначається колективним характером.

На нашу думку, ідеї театральної педагогіки мають використовуватися конструктивно, з урахуванням спільного й відмінного в театральному та педагогічному мистецтві. У теорії педагогічної майстерності І. Зязюна виокремлено такі позиції спільного й відмінного в діяльності актора і педагога [5; 10]:

1. І акторська, і педагогічна дія відбуваються перед слухачами, глядачами. Актор,

граючи свою роль, під керівництвом режисера відпрацював всі свої дії, тому імпровізує лише в межах своїх творчих можливостей і запрограмованих мізансцен. На відміну від актора викладач працює без режисера, постійно імпровізує (залежно від педагогічної ситуації), домагаючись такого ж кінцевого результату, як і актор – збагатити духовний світ слухача, досвід і його практику.

При цьому варто зауважити, що діяльність актора відбувається в умовах дозвілля глядача, а викладач працює в робочий час об'єкта навчально-виховного процесу і має враховувати цей факт у часі, у створенні позитивного почуттєвого фону, який сприяв би формуванню певних установок, мотивів і переконань кожної особистості.

2. У театральній дії (крім «театру одного актора») зайнята чимала кількість учасників, тоді як викладач в одноосібній ситуації грає роль одного актора. Природно, одному завжди важче вплинути на «глядачів», при тому що педагогічна дія відбувається в умовах (на відміну від актора) постійної імпровізації, а педагог мусить завжди грати роль позитивного героя і викликати у «глядачів» лише позитивні емоції. Тому викладач має ґрунтовно володіти акторською майстерністю як необхідним засобом своєї діяльності. У цьому разі зазначена відмінність чітко конкретизована словами видатного майстра-педагога А. Макаренка «Педагог не може не грати. ...Та не можна просто грати сценічно, зовнішньо. Є якийсь пасок, який має поєднувати з цією грою вашу прекрасну особистість. Це не мертва гора, техніка, а справжнє відбиття тих процесів, які є в нашій душі» [12, с. 258].

3. Колективна дія акторського ансамблю на сцені відрізняється від педагогічної дії в класі, аудиторії, де педагог-актор має відразу стати педагогом-режисером, передавши свої акторські функції учням. На відміну від актора він має зробити учнів діяльними, постійно і цілеспрямовано залучаючи їх до розумової праці. І тут варто сказати про результати педагогічної та акторської дії, які виражені у сформованих конкретних запланованих знаннях, уміннях, навичках, вихованих певних якостях, розвинутих пізнавальних здібностях (зокрема на кожному занятті) – це домінуючі цілі педагогічної діяльності. Основним завданням актора є формування позитивних естетичних почуттів, збагачення духовного світу глядачів, передання інформації.

Таким чином, педагогічна діяльність відрізняється від акторської ще й певними прагматичними, практичними характеристиками своїх результатів. Мова йде про певну відповідальність за досягнення педагогічних цілей. Глядач може бути розчарований після перегляду п'єси фальшивою грою акторів, оскільки він не отримав естетичної насолоди від витраченого вільного часу. Студент після заняття, невдало проведеного викладачем (що не досягло своєї мети), має прогалини у знаннях, не може продовжувати продуктивно оволодівати навчальною дисципліною. У нього втрачається інтерес до навчання, знижується мотивація навчання. Артистичні дії та здібності педагога виявляються в процесі педагогічної комунікації. Педагог, як і актор, не може обходитися без вербальної та невербальної компоненти спілкування. За допомогою міміки він може виражати почуття радості, задоволення, схвалення, гніву, невдоволення, відрази, болю та ін.

У процесі невербального педагогічного спілкування педагога і студента провідну роль відіграє педагогічний артистизм, уміння педагога поєднувати емоційно-психологічні та фізичні дії. У процесі педагогічного спілкування артистизм педагога виконує мотиваційну, мобілізаційну, атрактивну, фасилітаторську, стимуляційну й синтетичну функції та забезпечує майстерність викладача як складне поєднання психологічних, педагогічних та акторських якостей особистості, а майстерність педагогічної діяльності, як і мистецтво актора, відпрацьовується системою різноманітних вправ, але не зводиться до шаблонного їх застосування, а пропонує безперервний творчий пошук, новаторський підхід до справи. Професії актора і викладача належать до групи спеціальностей, де однією з необхідних якостей є вміння тривалий час утримувати увагу людей, постійно оновлюючи настрій аудиторії та спираючись на логіку

своїх міркувань.

В. Льєв, порівнюючи здібності акторів і педагогів, виділяє чотири кола здібностей викладача, що працює за принципами сценічної педагогіки [7].

Перше коло складають комунікабельність, емоційна стійкість, професійна проникливість, динамізм, оптимізм, креативність.

Друге коло складають здібності, спільні для всіх видів мистецтва: уява, образна пам'ять, образне мислення, здатність переводити абстрактну ідею в образну форму, активна реакція на явища дійсності, тонка чутливість, загальна емоційна сприйнятливність. До цього кола він також належать специфічні художні властивості та почуття особистості – тонкий смак, відчуття міри, відчуття форми, поетичні відчуття, тобто здатність у буденному бачити особливе, неповторне.

Третє коло здібностей виділяється для сфери театральної режисури: аналітичні, сутєвисті, експресивні, організаційні тощо.

Четверте коло здібностей складають сценічний темперамент, здатність до перетворення, сценічна чарівливість, заразливність і переконливість, сценічні яскраві зовнішні дані. Для педагога, як і для актора, важливою є психофізична єдність. Актор (педагог) у своїй психофізичній єдності є для самого себе інструментом. Цей інструмент акторського (педагогічного) мистецтва слід привести в належний стан, зробити його податливим творчому імпульсу, тобто готовим у будь-який момент здійснити необхідну дію. Для цього потрібно вдосконалити як його внутрішній (психічний), так і зовнішній (фізичний) бік. Основу психофізичної компоненти складають психічні процеси (уява, увага, афективна пам'ять, вольові прояви тощо) і фізичні дані (голос, дикція, міміка, пантоміміка).

Здійснений нами теоретичний і практичний огляд сутності й важливості питання застосування педагогічної майстерності як елемента акторської майстерності дає можливість стверджувати про необхідність інтеграції як засобу системного підходу у формуванні педагогічних здатностей майбутніх педагогів вищих навчальних закладів. На нашу думку, у процесі навчання студентів необхідно передусім сформулювати опорні знання, розвинути мислення студентів і навчити їх оцінювати нові факти, ідеї, явища, підготувати до сприймання, осмислення та використання набутих знань у галузі педагогічної майстерності. При цьому, спираючись на засади театральної педагогіки, формуємо нову, складну систему отриманих здатностей, які вважаємо системними.

Розробляючи підходи до інтеграції змісту в процесі вивчення педагогічних дисциплін, ми дійшли висновку, що важливим методологічним інструментом у межах такого підходу є інтеграція змісту театральної педагогіки та педагогічної майстерності в процесі професійно-практичної підготовки аспірантів. В основу закладеної нами ідеї тематичної інтеграції покладено професійно спрямований добір змісту навчального матеріалу, який реалізуємо різними засобами, а саме структуруванням змісту, урахуванням особливостей кожного студента і його цільових установок для формування фахових компетентностей як передумови ефективного результату навчання, а також використання дидактичних засобів формування у студентів педагогічної техніки під час проведення практичних та індивідуальних занять.

У результаті здійсненого нами аналізу можемо стверджувати, що майстерність педагога та актора визначається трьома взаємозумовленими складниками – теорією, технікою і методами роботи над матеріалом, його організацією і впровадженням у дію. На основі інтеграції знань про формування творчих здатностей актора і педагога можна ефективно сформулювати творчі компетентності педагога, його реальні здатності до ефективного результативної педагогічної взаємодії. До подальших напрямків дослідження відносимо вивчення оволодіння рівнем педагогічної майстерності викладачами вищих навчальних закладів.

Література:

1. Барбина Е. С. Теоретико-методологические основы профессиональной подготовки будущих учителей: науч.-метод. пособие. Херсон: Айлант, 2001. 70 с.
2. Булатова О. Общность и различие актерско-режиссерской и педагогической деятельности. *Искусство и образование*. 2004. № 1. С. 45-53.
3. Булатова О. С. Педагогический артистизм: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. М.: Академия, 2001. 240 с.
4. Зязюн І. А. Педагогіка добра : ідеали і реалії : наук.-метод. посібник. К.: МАУП, 2000. 312 с.
5. Зязюн І. А. Педагогічна майстерність : підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамуценко, І. Ф. Кривонос ; за ред. І. А. Зязюна. 3-тє вид., допов. і преробл. К.: СПД Богданова А. М., 2008. 376 с.
6. Загорский В. Сыграем на «бис»? : О режиссуре урока и актерском мастерстве преподавателя. *Педагогическая техника*. 2004. № 6. С. 72-78.
7. Ильев В. А. Использование творческого наследия К. С. Станиславского в профессиональном педагогическом творчестве. *Во времени истории и в пространстве культуры: к 30-летию института* / отв. ред. Е. А. Малянов. Пермь: ПГИИК, 2005. С. 128-141.
8. Кан-Калик В. А., Никандров А. С. Педагогическое творчество. М.: Педагогика, 1993. – 144 с.
9. Лавріненко О. І. Історія педагогічної майстерності : навч. посібник для студ. пед.. ВНЗ, аспірантів, вчителів. К.: Богданова А.М., 2009. 328 с.
10. Лимаренко Л. І. Майстерність актора в педагогічній технології вчителя. *Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. статей*. К.: Пед. преса, 2002. Вип. 4. С. 141-145. Сер.: Педагогіка і психологія.
11. Макаренко А. С. Педагогические сочинения: в 8 т. М. : Педагогика, 1984. Т. 4. 310 с.
12. Макаренко А. С. Методика шкільного виховання *Макаренко А. С. Твори*: в 7 т.: пер. з рос. / А. С. Макаренко; ред. кол.: І. А. Каїров та ін. К. : Рад. школа, 1954. Т. 5. С. 246-284.
13. Станиславский К. С. Работа актера над собой. *Станиславский К. С. Собрание сочинений*: в 8 т. М.: Искусство, 1954. Т. 3. 625 с.
14. Сухомлинська О. В. Ушинський Костянтин Дмитрович. *Українська педагогіка в персоналіях*: навч. посібник для студ. ВНЗ: у 2-х кн. / О. В. Сухомлинська, Н. Б. Антоненць, Л. Д. Березівська [та ін.]; за ред. О. В. Сухомлинської. К.: Либідь, 2005. Кн. 2 : ХХ століття. С. 284-292.
15. Сухомлинський В. О. Вибрані твори: в 5-ти т. К.: Радянська школа, 1976. Т.1. 686 с.
16. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором школи. *Бесіда 1. Основні проблеми творчої праці вчителя. Сухомлинський В. О. Вибрані твори*: в 5 т. К.: Радянська школа, 1976. – Т. 4. – С. 414-446.
17. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: у 2 т. К.: Радянська школа, 1983. Т.1. С. 192-207.

Козловский Ю. М., Дольникова Л. В.

**ИНТЕГРАЦИЯ ЭЛЕМЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО И АКТЕРСКОГО МАСТЕРСТВА
В ПРОЦЕССЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ ДОКТОРОВ ФИЛОСОФИИ**

В статье раскрыто сущность применения педагогического мастерства как элемента актерского мастерства, обосновано необходимость интеграции педагогического и актерского мастерства как средства системного подхода в формировании педагогических компетентностей. Приведено сущность обоснования формирования сложной системы сформированных компетентностей при помощи интеграции в процессе профессионально-практической подготовки аспирантов, в основе которой лежит идея тематической интеграции, проанализированы средства реализации формирования у студентов педагогической техники во время практических и индивидуальных занятий.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, актерское мастерство, тематическая интеграция, средства формирования педагогической техники.

Kozlovskiy Yu. M., Dolnikova L. V.

THE INTEGRATION OF TEACHING ELEMENTS OF PEDAGOGICAL AND PERFORMING SKILLS
IN THE PROCESS OF PREPARING FUTURE PROFESSIONAL PHD CANDIDATES

This article establishes the theoretical and practical description of the essence and pedagogical skill applications. It is substantiated the integration need of pedagogical acting skills as means of a systematic approach in forming future lecturers' fundamental pedagogical abilities required in the higher degree institutions. Strong accents are focused on emphasizing basic informational needs, developing students' rational thinking, teaching them to evaluate new facts, ideas, phenomena as well as prepare them to perceive and comprehend gained knowledge in the field of pedagogical skills. The essence and justification of new complex system formation which required established abilities developed through the integration of the content of theatrical pedagogical skills in the process of phd students' vocational and practical training based on the ideas of thematic consolidation, means of students' pedagogical systematic formation during their practical and individual implementations have also been highlighted. Integrated pedagogical and acting skills presented in this article are analysed here. Being based on the comparative approaches concerning cons and pros in the preparation process of actors' versus teachers' capabilities are introduced in K. Stanislavsky's and A. Makarenko's comparison theories. Following modern pedagogues who have been thoroughly studying the analysis of common factors as well as differences of excellent pedagogical and artistic professionalism paved its way in forming real scholars to work in the highest studying institutions.

Key words: pedagogical skills, acting skills, thematic integration, means of pedagogical systematic formation.

УДК 37. 091.12:005.963

Кузьменко Ю. В.*

**ПОНЯТТЯ «ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ»
У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ**

У статті розкрито сутність поняття «педагогічна майстерність», окреслено його категорійні особливості. Відзначено, що й на сьогодні тривають дискусії щодо змісту цього феномену в педагогічній теорії та практиці. Підкреслено, що зміни та варіації цієї категорії пов'язані з орієнтирами освітньої парадигми щодо навчання та виховання учнівської та студентської молоді в різні історичні періоди. Представлено авторське бачення тривимірного простору поняття «педагогічна майстерність». Зміст досліджуваного поняття висвітлено через аналіз педагогічної діяльності викладача як характеристики якості результату, як соціально-педагогічне явище, як комплекс особистісних якостей.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічний персонал, педагогічна діяльність, особистісні якості, результат.

Рівень професіоналізму будь-якого фахівця безпосередньо залежить від його майстерності. У роботі педагога найвищим рівнем виявлення майстерності є педагогічне мистецтво викладача. Педагогічна праця, як підкреслювали В. Чернокозова та І. Чернокозов, – це процес взаємодії, що окреслює соціальну спадковість поколінь, включення молодого покоління в чинну систему соціальних зв'язків, де реалізуються природні можливості людини в оволодінні певним соціальним досвідом [16, с. 35-36]. Тому цілком закономірно, що це питання як у минулому, так і сьогодні є актуальним для педагогічної науки.

Проблема формування та розвитку педагогічної майстерності завжди була актуальним об'єктом психолого-педагогічних досліджень українських і зарубіжних науковців – Ю. Азарова, А. Астахова, Дж. Брунера, Д. Джампольські, Г. Єльнікової, І. Зязюна, Н. Кардаш, Н. Кузьменко, А. Кузьмінського, Ю. Кулюткина, Б. Кобзаря,

*© Кузьменко Ю. В.